

REMISSYTTRANDE

Knas Hemma

Ungdomsorganisationen för samhällsplacerade

Knas Hemmas yttrande avseende: Ds 2024:26 - Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem - slutredovisning angående frågor om Statens institutionsstyrelses särskilda befogenheter

Knas Hemma fokuserar sitt yttrande på övergripande synpunkter samt kommentarer på specifika förslag som bedöms vara särskilt relevanta utifrån våra medlemmars erfarenheter och perspektiv.

Vården av ungdomar inom samhällets institutioner har länge haft graverande brister och utmaningar. Personalens svårigheter att hantera våld utan att eskalera konflikter, i kombination med avsaknad av individanpassade och evidensbaserade metoder, leder till att de placerade ungdomarna frekvent upplever utsatthet och känner sig ohörda och otillräckligt stöttade. Dålig säkerhet, frekventa rymningar och drogproblematik bidrar ytterligare till problemen, vilket har lett till kritik från bl.a. Inspektionen för vård och omsorg (2023). Riksrevisionens granskning (2024)¹ visar att personalen ofta saknar rätt utbildning och respekt, vilket resulterar i bristfällig vård och behandling. Trots insatser från Statens Institutionsstyrelse (SiS) kvarstår problem som bristande implementering av policy, ostrukturerad verksamhet och en osammanhängande bild av personalens kompetens. IVO:s granskning av ungdomshem för flickor visade på allvarliga brister i 19 av 21 undersökta hem, där vissa krävde omedelbara åtgärder eller stängning av avdelningar.

Knas Hemma har ofta påtalat dessa brister och de konsekvenser de får för ungdomarna. Vi har länge efterfrågat, och välkomnar, förändringar och insatser som syftar till att öka säkerheten och tryggheten för de placerade ungdomarna. Den nuvarande situationen är, och har länge varit, ohållbar. Att ungdomar som befinner sig under samhällets ansvar utsätts för integritetskränkningar, otrygghet och osäkerhet strider mot både lagar och internationella konventioner. Det är därför av största vikt att nödvändiga förändringar genomförs för att säkerställa en trygg och säker tillvaro för de placerade ungdomarna. Alla former av förändringar och åtgärder som berör barn och ungdomar ska grundas i

---

¹ SiS särskilda ungdomshem – brister i statens tvångsvård av barn och unga (RiR 2024:7)

barnets rättigheter, med särskilt fokus på att säkerställa barnets bästa i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter (1989). Det innebär att beslutsfattare och andra involverade aktörer måste ta hänsyn till barns åsikter och behov, och garantera att deras rätt till skydd, utveckling och delaktighet respekteras i alla sammanhang.

Den aktuella utredningen har haft i uppdrag att utreda åtgärder som syftar till att säkerställa en trygg och säker miljö inom Statens institutionsstyrelse (SiS) särskilda ungdomshem och LVM-hem. I betänkandet ingår bland annat förslag om avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl, rums- och kroppsvisitationer, elektronisk övervakning och allmän inpasseringskontroll på SiS.

Användningen av tvångsåtgärder som frihetsberövande och isolering har upprepade gånger kritiserats för att vara integritetskränkande och skadliga för ungdomarnas utveckling. Säkerhetsåtgärder som visitationer och övervakning leder till psykologisk stress, minskad tillit till personalen och en förstärkt känsla av maktlöshet. Det finns en påtaglig risk att de föreslagna åtgärderna tillämpas i en oproportionerlig omfattning och på ett sätt som inte är ändamålsenligt, vilket kan leda till omfattande negativa konsekvenser för barnets eller den unges hälsa.

"Om man gjorde minsta lilla grej så placerades man i vård i enskildhet. Du fick inte göra något alls själv och blev övervakad hela tiden." (citrat från Knas Hemmas medlem angående erfarenhet från SIS).

Utifrån de tidigare beskrivna bristerna ser vi betydande risker med att utöka personalens befogenheter i den omfattning som föreslås. De placerade ungdomarna har ofta komplexa psykosociala behov, såsom psykisk ohälsa och trauma, som i dagsläget inte hanteras tillräckligt väl. Kunskap om ungdomarnas individuella behov, bakgrund och sårbarheter behövs för att fatta välgrundade beslut. Erfarenheter visar att institutioner med hög personaltäthet samt erfaren och stabil personal har färre tvångsingripanden, inklusive avskiljningar (IVO 2023)². Riksrevisionen (2024) har påpekat att rekryteringen och bibehållandet av lämplig och kompetent personal inte fungerar tillfredsställande i dagsläget.

*"Kommer in, de första de sa var att ge mig en påse och göra en nakenvisitation, sen sätter vi oss i ett rum och de frågar och vet du varför du är?
För vi har inte fått någon information om varför du är. Så de blev typ inget inskrivningssamtal, då frågade jag om jag fick ringa min SOC, de sa att jag inte fick det de*

---

² Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021–2022 Redovisning av regeringsuppdrag S2021/03345

tre första veckorna. Idag vet jag att jag har rätt till det." (citat från Knas Hemmas medlem angående erfarenhet från SIS).

För att främja en trygg och säker institutionsmiljö krävs alltså omfattande satsningar på personalens utbildning inom riskbedömning, konflikthantering och psykosociala faktorer. Knas Hemma understryker behovet av omfattande utbildningsinsatser för personalen inom områden som riskbedömning, konflikthantering och förståelse för psykosociala faktorer. Det är avgörande att barn som vistas på dessa institutioner får korrekt information samt är medvetna om sina egna rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter³.

Knas Hemma bedömer att det finns en stor risk att de utökade befogenheterna tillämpas på ett oproportionerligt och godtyckligt sätt. Knas Hemma anser att de nuvarande bristerna på de särskilda ungdomshemmen innebär betydande hinder för en rättssäker implementering av de föreslagna utökade befogenheterna.

Gällande tvångsmetoder har FN:s Kommittén för barnets rättigheter, uttryckt en djup oro och med rekommendationer om att Sverige: *"Vidtar lagstiftningsåtgärder för att uttryckligen förbjuda användningen av isolering, avskiljning och fastspänning av barn i alternativa omvårdnadsmiljöer, och säkerställer att all personal får utbildning i vårdmetoder som inte inbegriper tvång"*⁴.

Mot denna bakgrund avstyrks utredningens förslag om utökade möjligheter till tillfällig avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl. IVO (2023) har genom sin tillsyn konstaterat att SiS vid upprepade tillfällen har använt tvångsåtgärder på ett otillåtet sätt, särskilt avskiljningar enligt lagen om vård av unga (LVU).

Vidare avstyrks förslagen om utökade befogenheter för kropps- och rumsvisitationer, då det finns en påtaglig risk för godtycklig användning i strid med artikel 39 i FN:s konventionen om barnets rättigheter och svenska lag (Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter).

Den aktuella utredningens arbete och direktiv betonar framför allt tvångs- och begränsningsåtgärder, vilket är högst problematiskt. Detta strider mot barns rätt till integritet och privatliv. Fokus bör istället ligga på att satsa på omfattande kompetensutveckling för att *förebygga* våldsamma situationer och skapa en trygg och förutsägbar miljö för de placerade ungdomarna.

---

³ Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

⁴ Förenta nationerna, CRC/C/SWE/CO/6-7, se D23.